

Յամենայն հայոց սրբազան,
 Ղուսաուորդ տեղն իման.
 Երուսաղէմ լոյս գերեզման,
 Կոր թագուհու կեանքն օրհնէ:

Հոյն իւման տեղի սուրբ տունն,
 Սուրբ մեռոնայ օրհնութիւնն.
 Աւագան մկրտութիւնն,
 Քահանայից կեանքն օրհնէ:

Հատ մեղապարտ Յարթուն օղլուս,
 Դու ողորմաս տէր իմ Գիսուս.
 Խնդրեմ աղաչանքն առնուս,
 Ձեր ամենու կեանքն օրհնէ:

(«Պարսկական Սուրբեր» անտիպ գրքիցս)

Ա. Ե.

Վասն հարսի մնա բարեւ ամեւու
 և օրհնամբ խնդրելու¹ . . .

Եկայք առ իս հայր և մայր իմ,
 Բան մի ասեմ քոյր եղբայր իմ.
 Եկեալ է տիրելի այր իմ,
 Մնաք բարեաւ, ես գնացի . . .

Հայր ինձ հասուցեալ ես հասակ,
 Մատիւր օրհնեայ իմ օտուր պըսակ.
 Ունիս վերէս զու շատ վատտակ,
 Հալալ արա, ես գնացի . . .

Մայր իմ կըրեալ ես վասն իմ աշխատ,
 Տիւ և գիշեր անքուն և շատ.
 Եթէ տեսեալ ես ինձնէ վատ,
 Դու յիս ներեա, ես գնացի . . .

Մի՛ լալ մայր իմ մի՛ հեկեկալ,
 Բազում փեսայ յիս է եկեալ.
 Հրաման Տեառն է ոչ կարեմ կեալ,
 Դու համբերեա, ես գնացի . . .

1. Պ. Աբամ Երեմեանէ ստացանք Յարթուն օղլիի այս քերթուածին անտիպ բնագիրը՝ երկիշեայ քուղթի մը վրայ, զոր կը հրատարակենք հոս ըստ իւր գիտաւարտութեան:

ԽՄԲ.

Արի տեսնեմ նազելի քոյր.
 Տացուք միմիեանց բարի հալմբոյր.
 Ընդէր լինիս վասն իմ տըխոյր.
 Արի պարեա, ես գնացի . . .

Խընդըրեմ ի ժէնջ իմ ազգականք.
 Յոյժ սիրելիք և պատ[ու]կանք.
 Սըրտէ ի սիրտ տուք ինձ օրհնանք
 Այսմի օրեա[յ] ես գնացի . . .

Խընդրեմ ի քէն ազնիւ եղբայր.
 Եկ և գնայ մի մոռանայր . . .
 Ձինչ հըրաժա[յ]նն հայր մեր և մայր
 Դու կատարեա, ես գնացի . . .

Յուժ նազելի հարս մեր տիրոյ,
 Ուրախ խընդաս ընդ առն քո.
 Դուք վա[յ]ելէք տուն հօր իմոյ
 Հարիւր տարեա, ես գնացի . . .

Քեզ աղաչեմ տէր իմ արթայ.
 Չարն ի միջոյ մերմէ հեղքեա.
 Յարթին օղլուս ասեք երգեայ
 Երգն նորա, ես գնացի:

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԳՐՈՑ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԷՋ

Գր. Տաթևացւոյն այն աշխատութիւնը տպուած է Կիւրդի Պարապմանց գրքին հետ (տպ. Պոլիս 1717, էջ 523-790)։ Հայկազեան բարաբանը թէ՛ն գործածած է այս գիրքը (հմտ, մշտերև բառը), բայց ամենեկին ձեռք դպցուցած չէ Տաթևացւոյն Լուծման, ունիւր կրկնած են նաեւ Առձեռնի աշխատասիրողները։ Ահա այս պատճառով է որ 260 երեսնոց համեմատարար փոքր աշխատութեան մէջ կը գտնեմ 41 նոր բառ, որ կը հաւաքեմ ստորև։

Այսպիսիքարար «անուղղակի կերպով՝ ուրիշին վրայ կատարուած բան մը իր վրայ առնելով»։ Բառս այս՝ որ ասէ՝ «համարեալ», կրկին ունի տեսութիւնս.

զի է համարեալ ինքնաբերաբար, և համարեալ այլաբերաբար: Ինքնաբերաբար է՝ յորժամ ոք ասիցէ թէ զայս ինչ մասն հոգւոյս տամ և համարիմ թէ մարմինս եկեր կամ զգեցաւ. իսկ այլաբերաբար է՝ յորժամ ասիցէ ոք թէ զոր ինչ դմա աւարբեր՝ համարիմ թէ ինձ արարեր: Արդ որ լսես ի Բրիտտոս համարեալ զմարմնոյսն՝ բանին, այսինքն զնուաստականն, և զոր ինչ բանին՝ համարեալ մարմնոյն, այսինքն զգեցաւ զոյնն, այսորիկ ինքնաբերաբարք են: Իսկ այն որ ասաց աշակերտացն՝ որ զձեզ անարգէ՝ զիս անարգէ, և այլն, այլաբերաբար համարելովն են (էջ 540-1):

Անկեպ «անպատեն»։ Ձայսպիսի անկեպ հարցմունսդ առնելն տկարութիւն է (էջ 592)։ Թէ և Հօր Աստուծոյ ասիցես զով զշնորհն զայն, չէ անկեպ (էջ 623)։

Անտառոյորին «անբաժանելիութիւն»։ Յէից անհատողութեանց որ ցուցաւ յառաջագոյն, ուր և հանդիպեցի մինն՝ բաժանէ զանձն (էջ 665)։

Աննախոհաբարորդ «աննախանձ»։ Աննախանձարորդը մանուկ է ըստ մարմնոյ ծննդեանն և որդի է վասն աստուածութեանն (էջ 574)։

Առատասիրտ «սիրտսիրտ»։ Լինիցին քաղցունք, և այսինքն առատասիրտք և զուարթերեսք և մի զգմնեալ երեսօք և դառն խօսիւք (էջ 606)։

Առնչարար «յարաբերարար»։ Մեծ ասելն կրկին ունի ցոյցս, առաջին՝ առնչարարն, որ ցուցանէ զփորքն... այլ առնչարարն ո՛չ իսկապէս՝ այլ պիտակապէս (էջ 563)։

Առնչական «յարաբերական»։ Էս ի Հայր և Հայր յիս, որպէս առնչական զմինն դնելով զերկուսն ցուցանէ (էջ 696)։ Համաձայն կամ առնչական աշակերտեալ պետ անուանեցայ (էջ 775)։

Բազմատուտ «շատ տուտ»։ Բազմանիւթ կամ բազմաթիւ կամ բազմաստուտ (էջ 762)։ Բարձրիմաց «բարձր՝ երկնային բաներու վրայ խորհող»։ Մի լիցի երկրաբար խորհրդով, այլ բարձրիմաց (էջ 616)։

Բացարանորին «բացասութիւն, ժրխ-

տում»։ Բացբարձութեամբ ասի Հայր Աստուած անսկիզբն և անվախճան (էջ 787)։ Բեռնատար «բեռ կամ ծանրութիւն կրող»։ Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք ի մեղաց և բեռնատարք օրինաց (էջ 659)։

Դժուարակամ «դժուարաւ կամեցող»։ Այլ զանց առնելն չէր ըստ կամաց մերոց. այլ ասել զճշմարիտն թէ ոչ յանդգնեցայ կամ դժուարակամ եղէ կամ անփոյթ արարի (էջ 721)։

Դժուարակիրք «կենդոտ, դժուարիմա նալի»։ Ոչ բարեկիրթ. այսինքն դժուարակիրթ կամ դժուարիմաց (էջ 595)։ — Տաթեակցին կը մեկնէ Պարապմանց գրոց քարեկիրք բառը (տե՛ս էջ 97), որ կը նշանակէ «դիւրահասկընալի, դիւրմընձնիլ, պարզ»։ Ձայսպէս նուրբ և ոչ բարեկիրթ խնդրոյս ո՛չ է պարտ օրինադրական վճիռ հատանել, այլ տարակուսել յաւէտ քննութեամբ։

Դժուարամարելի «դժուար մարելի, դժուար սրբուող»։ Անհարին և դժուարամարելի (էջ 711)։ Տաթեակցին իբր բնագիր դրած է այս երկու բառը, բայց բնագրին մէջ (էջ 299) տպուած է «Անհաւրին համարիմ մուրուրութիւն գրել և հեթաւոսաց նմանիլ և դժուարաւ մարելի բան զառաջնոյն յանցանաց փաս»։

Եզրորդ «առաջին»։ Կը գտնուի զուխաներու թուակարգութեան մէջ. ինչպէս՝ ճառքսաներորդ (էջ 566), ճառ երեսներորդ եզերորդ (էջ 628)։

Երկագոյ «երկու տեսակ գոյացութիւն ունեցող»։ Էւ դարձեալ որպէս ունէր գոյութիւն Աստուծոյ և գոյացաւ, և ոչ ասի երկագոյ, այլ միագոյ (էջ 537)։

Երկուտար «երկուքէ բաղկացած»։ Ոչ ասի երկուտար բնութիւն կամ երկարուն, այլ միաւոր և միարուն (էջ 788)։

Ժողովորին «հաւաքել պահել»։ Մոռանալն՝ մտացն է, կնքելն՝ ձեռացն է, ի ըսակի ժողովութիւնն է (էջ 720)։

Ինքնաբերաբար «ուղղակի իրեն անձին հետ կատարուած»։ Վկայութիւնը և համեմատութիւնը տես այլաբերաբար։

Խոնհմապէս « խոհմութեամբ, մտածելով »։ Խորհրդապէս, այսինքն խոհմապէս կամ արդարապէս (էջ 774)։ — Նշիչունի։ Ար կը զնէ խոնհմարտ տես խոնհմապէս, բայց այս վերջինը կը մոռնայ նշանակել։

Խոնգախնդիր « պարտող, բառակրկիտ »։ Յեղընտիր՝ խոնգախնդիրն է (էջ 627)։ — Տաթեւացին կը միկնէ Պարապմանց զրոց ցեղընտիր բառը (էջ 146)։ որ հոս առանձին նշանակութիւն ունի։ « Պիտոյ է զբանիցն ձե ոչ յոյժ ցեղընտիր առնել, այլ տեսանել ի նոսա յաւէտ զբանիցն բնութիւն » (բառերը պարպտել պէտք չէ, այլ իմաստին պէտք է նայիլ)։ Այս նշանակութիւնն ալ պէտք է մտցնել բառարաններու մէջ։

Ծառագատիկ « Զատիկ՝ որ Տօմարական հաշիւներով սխալ է »։ Յամենայն 97 ամին Ծոռագատիկ բերէ (էջ 607)։ Յամենայն 95 ամի ծոռագատիկ լինի նոցա (էջ 612)։ Մարմնացի « մարմնով »։ Մարդացի, այսինքն մարմնացի և ոչ մարդացեալ կամ մարմնացեալ (էջ 742)։

Մերձակից « յարակից, կցորդ »։ Յարակից՝ որ է մերձակից, այն է՝ զի փառացն կցորդ և հաղորդ դարբ (էջ 736)։ Իսկ յարակից՝ որպէս մերձակից, ընթացակից, ընկերակից, կամ մշտակից կամ նմանակից (էջ 737)։

Միաբարի « միայնար, միակերպ, սկիզբէն վերջը նոյն ձեռով »։ Որպէս ասէ թէ առանց ճայթման այսինքն միալարի ի ծննդենէ մինչ ի խաչն և ոչ երբեմն տղայ և փոքր փոքր զաւ և լինիլ այդ կատարեալ (էջ 748)։ — Կենդանի է բառս գաւառականին մէջ՝ միայնար ձեռով։

Միադարակի « միայն, միեւորակ »։ Վասն Գրիստոսի ասաց զայս օրէնքն միաւորակի և ոչ երկակի (էջ 565)։

Միշակօրէն « միջակ դիրքով, ոչ հեռու և ոչ ալ շատ մօտ »։ Զինտորն երեք կերպիւ պատերազմին։ այսինքն՝ կամ մերձակայ՝ սրով, կամ ի հեռուստ՝ նետով, կամ միշակօրէն՝ գեղարդեամբ (էջ 630)։

Մշակակից « միշտ հեռու եղող, ընկերակից »։ Իսկ յարակից՝ որպէս մերձակից,

ընթացակից, ընկերակից կամ մշտակից կամ նմանակից (էջ 737)։

Մտաւորացոյն « շատ մտադրութեամբ, ուշադիր »։ Վեց ազգ հերձուած յայտնի առնէ աստ. զոր թէ մտաւորագոյն ընթեռնու՝ վերաբերին երեքն յանմարմին էութիւն իսնին և երեքն ի մարմին նորին (էջ 684)։

Յայտնաբանիլ « յայտնուիլ, յայտնի կերպով պատմուիլ »։ Որհնարանի, յայտնարանի կամ պատմի (էջ 728)։

Ներքաղղատ « համեմատութիւն վերցնող, համեմատելի »։ Յովհաննու Որոտնեցւոյ, որոյ եղէ ի վերջին ժամու վերջացեալ սպասաւոր, ոչ զուով ներքաղղատ իրօք կամ մտօք, թէ և համաձայն կամ առնչական աշակերտեալ պետ անուանեցայ (էջ 775)։

Ներհալօրէն « ներհակարար, հակառակ կերպով »։ Այլ ոչ մասնաւորաբար որպէս այժմ, այլ համանշամայն, և ոչ ներհակօրէն, այլ առանց ապականութեան և պայծառ տեսութիւն (էջ 601)։

Շարաւայի « շարաւալից, թարախտ »։ Լուացեալ բուծեսցէ զբազմազան շարաւալի վէրս հոգւոյ և մարմնոյ ամենաթշուառս անձին (էջ 775)։

Ուղղափառակից « իրեն հետ միեւնոյն ուղղափառ հաւատքը ունեցող »։ Ի միտ առ, ո՞վ ուղղափառակից իմոյս խոստովանութեան (էջ 686)։

Ունակուպի « ընապէս սովորութիւն դարձած »։ Ճառագայթն է յետիւնէն արեգականն, այլ զօղ ունակապէս պայծառացուցանէ (էջ 596)։

Պատմաբար « պատմողական ձեռով »։ Թէ հարցմամբ ասեմ՝ այն է որ ասէ՝ ցամաքեսցի սէր բազմաց։ Իսկ թէ սոսկ պատմաբար է, զայն ասէ՝ որ յետ նեոին ամենայն լեզու խոստովանեցի տէր զՅիսուս Գրիստոս (էջ 672)։

Սխալակիր « սխալաւոր, սխալներ կրող՝ ունեցող »։ Եթէ զտանիցի ինչ ըստ ախորժեւեաց ձերօք՝ տեսնեն են շնորհք. և նուազն՝ սխալակիրս անօթոյ (էջ 775)։

Սկըշաղաս « յետադաս, բառին վերջը դրուած (մասնիկ) »։ Եւ որդն վերջադաս է, և այն զոր ասեմք՝ ութիւնն, զմի

բնութիւնն նշանակէ, որպէս ասեմք մար-
դութիւն, ձիութիւն (էջ 598):

Տեսակապէս } «Կերպարպէս, օրինակով».
Տեսակօրէն }
Մկրտութիւնս մեր նիւթապէս կայացաւ
ի մկրտութիւնն Քրիստոսի եւ տեսակապէս
կատարեցաւ ի կողին բացումն: Որպէս եւ
բաշխումն մարմնոյ եւ արեանն՝ նիւթապէս
եղեւ ի վերնատանն եւ տեսակօրէն ի խա-
չին (էջ 663):

Փոխարկապէս «փոխարկաբար, ե հակա-
դարձը»։ Ասի նոյն Աստուածն մարդ եւ
նոյն մարդն աստուած։ ե այս ո՛չ փոխար-
կապէս (էջ 787):

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍ

Մ Շ Ա Կ Ա Ն Ք

ԳԻՐԻՔ ԵՐԲՈՐԻ

(Շար. տես բզմ. 1922. էջ 839)

Նախ եւ առաջ Երեքթիոն իրզախնց
լըծել կառքեր, քառաձիեր, եւ յաղթող՝
կանգնել սրարշաւ անիւներուն վրայ ուղղորդ։
Պեղեթրոնեան լապիթաներն հնարեցին
Սանձ ու ճախրանք՝ աշտանակած ձիու վրայ.
Եւ ուստցիկն ձիաւորին՝ ասպազէն
Տրոփել դաշտին վրայ պերճադառն զընդիւնով։
Երկու շանքերն ալ հաւասար զըժուարին.
Եւ վարպետները կը փնտռեն միապէս
Առոյգ հրաբորբ ձին եռանդուն թըռչանքի.
Այլայ թէն վանած ըստէպ թըռչամփն,
Եւ ունեայ իբր հայրենիք եպիրոս
Եւ քաջագոր Միկէնքն, եւ ճետն իշնցնէ
Բերէ մինչև Պոսիդոնեան իսկ սերմին։

Յետ այս բաները դիտելու՝ երբ հասնի
ժամն՝ ամէն շանք եւ փոյթ ի գործ կը զընեն
Թանձրաթաղանթ պարարելու զանկա՝
Ջոր ընտրեցին հօտին իշխան՝ Լամուսին.
Կը քաղեն խոտ ծաղկափըթիթ եւ կու տան
Ջուր ու ցորեան, որ մի՛ գուցէ ընկճեւի
Աշխատութեան տակ անուշակ, եւ վրոխտ

Երբզոտ ծնունդներն յայտնեն ծոմերն հօրերուն։
Բայց մատակները մասնաւոր կը ծիրեն
Կը նհարցեն, ու երբ խըթանն հեշտակփ
Դըրդէ գիրենք զուգաւորման, չեն ի տար
Անոնց տերեւ, 'աղբիւրներէն կը մերժեն.
Ստէպ կը լըկէ վազցընելով, արեւով
Կ'աշխատցընեն, կայերը երբ կը հնձեն
Յորեաններուն տակ ծնծուած ծանրը թոպմամբ
Եւ պարապ յարդը կը ցընդի Զեփուէն։
Ատի կ'ընեն, որ մի՛ գուցէ գիրութեամբ
Երեւնդական արտին վըտառը գունայ,
Փակուին ուրդերն ամուլ. այլ բարկ ծարաւով
Հնչտաքի ուխը ծըծէ՝ խորն ամբարէ։

Հայրերուն հոգն հազիւ անցած՝ մայրերուն
Ահա պատրաստ։ Երբ ամիսները լրացած՝
Երանըր ծոցուոր կը շըրջին, թող ոչ ոք թոյլ
Տայ խըստաբեւոյն սայլերու լուծին տակ
Խոթել զանոնք, եւ ոչ ճամբան վազցընել
Ուտումներով, կամ սուր սլացքով վարգել տալ
Մարգերու վրայ, 'աբազ գետի մէջ լողալ։
Թող արածին արօքներում ամայի
Եւ եզերքն յորդ վըտակներու, ուր մամուռ
Կայ եւ ափունքն է կանանչով փըթթոն.
Եւ անձաներն ըլլան անոնց ապաւեն,
Եւ քարաժայռն երկարէ իւր հովանին։

Շուրջն իւրիք պուրկներուն 'Ալբուռնի
Ջոր սղոցիները կը պընեն կանաչով,
Միշտո մը կայ որ կը թըրթոյս բերաւոր,
Որուն մենք բող կ'ըսենք, Յոյները՝ Խստրոս.
Խայթող է, ծայն մ'ուսնի ճիւղը, զոր հօտերն
Հազիւ առած՝ սարսափահար կը փախչին
Դէպ անտառներն. եթերն ինքնին կը գոռայ
Սարսած անոր տըզիւններէն, 'աւտառներն
Եւ ափունքները ծարաւոտ Տանազրի.
Այդ հրէշը ձեռքն առած երբեմն Հերա
Թափեց իր ոխն անաղանջայտ, ինաքեան
Երինջին մահը նիւթելով։ Դուռն ատի
Վառէ յըդի երամակէդ, մանաւանդ
Միջօրէի տաքուն՝ ուր ան կը կատդի.
Եւ արածէ հօտըդ՝ երբ նոր է ելեր
Արեւն եւ կամ աստղերը ցայգ կը բերեն։

Երանդներէն վերջ՝ ալ ամէն հոգ հորթերուն.
Ընտանքին անունը նախ կը դրուին,
Կը նըշանեն ապա զանոնք՝ գոր կ'ընտրեն
Հօտին ամման համար իբրեւ սերմնցու,
Բազիններու կամ զոհ, կամ հող ճեղքելու,
Եւ փըրքելու կոշտերու դէզն արտերուն։
Կանանչ խոտին վրայ կ'արածի միւս ջուրին։
Այն ընշուղները գոր կ'ուզուս դաշտերու
Աշխատութեան եւ պէտքերուն յաւակցանել,